

*Е. Я. Вайсман,
здобувач, Національний університет водного господарства та природокористування*

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

E. Weisman,
Competitor National University of Water Management and Nature

MECHANISMS INVESTMENT MANAGEMENT AS A PREREQUISITE FOR DEVELOPMENT OF THE REGION

У статті запропоновано механізм управління інвестиціями, який на відміну від відомих враховує взаємозв'язок суб'єктів управління при розподілі інвестиційних ресурсів і координує стратегічні та тактичні інвестиційні рішення, що дозволяє реалізувати системний підхід до здійснення інвестиційного процесу в регіоні та підвищити його ефективність.

Визначено, що система формування та реалізації регіональної інвестиційної політики повинна представляти конструкцію з трьох взаємопов'язаних і взаємозалежних блоків: перший блок — це основні чинники, від яких залежатиме зміст регіональної інвестиційної політики і, відповідно, механізм її реалізації; другий блок представляє безпосередньо етапи формування інвестиційної політики; третій блок механізму реалізації інвестиційної політики повинен складатися із засобів, за допомогою яких передбачається досягнення цілей такої політики.

The article proposes a mechanism for investment management, which in contrast to the known relationship allows for control subjects in the allocation of investment resources and coordinate strategic and tactical investment decisions, allows for a systematic approach to the implementation of the investment process in the region and enhance its effectiveness.

Determined that the system of formation and implementation of a regional investment policy should represent the construction of three interrelated and interdependent parts: the first unit — the main factors which will depend on the content of a regional investment policy and, accordingly, its follow-up, the second block is directly stages of formation of investment policy, the third block mechanism for implementing the investment policy should consist of the means by which it is supposed goals of such a policy.

*Ключові слова: ефективність, інвестиції, механізм, регіон, управління.
Key words: efficiency, investment, mechanism, region, management.*

ВСТУП

Предметом регіональної політики будь-якої держави є цілеспрямований розвиток її регіонів на основі конструктивного вирішення пріоритетних проблем адміністративно-територіальних одиниць. Як визначено Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів" у ст. 2, стимулювання розвитку регіонів здійснюється з метою забезпечення їх сталого розвитку та ефективного використання наявного економічного потенціалу, природних та інших ресурсів; на засадах програмно-цільового підходу до розв'язання проблем соціально-економічного розвитку, створення сприятливого інвестиційного середовища в регіонах.

Відповідно до Господарського кодексу України, інвестиційна політика є одним з основних напрямів економічної політики держави, вона спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких

визначено як пріоритетний напрям структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів неможливо без побудови дієвих механізмів управління розвитком інвестиційного потенціалу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Державне регулювання інвестиційних процесів здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики та вдосконалення відповідних секторів функціонування держави. Воно базується на аналізі показників економічного і соціального розвитку України та її регіонів, державних і регіональних програмах розвитку економіки, використовуючи державний і місцевий бюджети в межах передбачених обсягів для державного фінансування інвестиційної діяльності, розвитку інвестиційного потен-

ціалу, покращення інвестиційного клімату та розвитку окремих депресивних територій, які потребують додаткового державного втручання в процеси їх регулювання.

Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість регіону в значній мірі визначаються і забезпечуються адекватними діями місцевих державних адміністрацій. Діючим інструментом органів державної влади повинна стати інформаційно-аналітична система, що дозволить збалансувати розміри наявних інвестиційних ресурсів з реальною інвестиційною ємкістю регіону та узгодити інтереси держави і інвесторів [1].

Пріоритети інвестиційної стратегії можуть бути реалізовані лише при створенні сприятливих економічних та правових умов, поєднанні ефективних ринкових механізмів із заходами реальної державної підтримки.

Таким чином, у роботі ставиться завдання запропонувати механізм управління інвестиціями, що дозволить реалізувати системний підхід до здійснення інвестиційного процесу в регіоні та підвищити його ефективність.

РЕЗУЛЬТАТИ

Механізм управління інвестиційними процесами передбачає реалізацію управлінських функцій таких, як планування і організація взаємодії, мотивація, контроль. Багато фахівців вважають, що це неповний перелік управлінських функцій та його можна доповнити іншими, наприклад, прогнозуванням, регулюванням. Але ми вважаємо, що ці чотири функції є основними і вони, в свою чергу, містять інші. Важливе місце в механізмі управління займає зворотний зв'язок, що забезпечує підвищення ефективності управління.

Механізм управління інвестиційними процесами є складовою фінансового механізму, котрий, в свою чергу, є важливим елементом національної економіки. Він є необхідним для забезпечення нормальної безперебійної роботи економічної системи, реалізації інвестиційної політики держави. На мікрорівні він забезпечує реалізацію інвестиційних процесів в організаціях, підприємствах [1].

Як відмічають Фішук Н.Ю. та інші, механізми управління інвестиційними процесами в умовах транзитивної економіки — це послідовність та спосіб управління; послідовність процесів і стадій, відповідних процедур та інструментів; сукупність інституціональних та організаційних структур і комплекс використовуваних ними форм та методів; послідовність застосування різноманітних способів [3, с. 168].

Регулювання інвестиційних процесів державою має ґрунтуватися на раціональному поєднанні правових, адміністративних та економічних механізмів і втілюватися в державних замовленнях, наданні пільг, дотацій та ін.

Пріоритети інвестиційної стратегії можуть бути реалізовані лише при створенні сприятливих економічних та правових умов, поєднанні ефективних ринкових механізмів із заходами реальної державної підтримки. Розглянемо структуру цих механізмів.

1. Інвестиційне прогнозування та програмування. Становлення ринкових відносин, розвиток різних форм власності, виникнення альтернативних джерел фінансування інвестицій, істотні зміни амортизаційної, інвестиційної та структурної політики диктують необхідність застосування нових підходів до вирішення проблеми відтворення основних фондів і визначенню інвестицій.

Прогнозування інвестицій — складний, багатовступінчастий процес вивчення ймовірних сторін вкладення капіталу в ту чи іншу сферу економіки в майбутньому.

На основі багатоваріантних прогнозних розрахунків встановлюються реально здійсненні темпи розвитку інвестиційної сфери, визначаються планові показники інвестицій, формується їх структура, перелік цільових програм та інвестиційних проектів, що підлягають практичній реалізації в плановому періоді.

Прогнозування інвестицій передбачає:

— здійснення кількісного та якісного аналізу тенденцій інвестиційних процесів, існуючих проблем та нових явищ;

— альтернативне передбачення майбутнього розвитку галузей національної економіки як можливих об'єктів вкладення капіталу;

— оцінку можливостей та наслідків вкладення коштів в ту чи іншу сферу економіки.

Передбачення зміни кон'юнктури (у тому числі, за фазами економічних та інвестиційних циклів), особливо можливостей та термінів інвестиційних криз, є необхідною умовою надійності та ефективності функціонування інвестиційного бізнесу і його регіонального державного регулювання.

Дані про обсяги та динаміку інвестицій та напрями їх використання містяться в [1]:

— прогнозах соціально-економічного розвитку на довгостроковий, середньостроковий і короткостроковий (річний) періоди;

— концепції соціально-економічного розвитку на довгостроковий період;

— програми соціально-економічного розвитку на середньостроковий період;

— плані розвитку регіонального сектору економіки;

— в бюджеті регіону на черговий рік, включаючи адресну інвестиційну програму і перелік цільових програм та програм регіонального розвитку, що фінансуються за рахунок бюджетів усіх рівнів.

Аналогічні прогнозно-програмні документи розробляють галузеві та регіональні органи виконавчої влади (що беруть участь у підготовці регіональних прогнозів і програм).

Система регіональних державних прогнозів і програм служить орієнтирами для учасників інвестиційного бізнесу, які підключаються до реалізації державних програм. У той же час державні, приватні, змішані та іноземні підприємства, холдинги, консорціуми, банки, фонди самостійно розробляють інвестиційні прогнози і програми.

Система індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності має бути наскрізною, багаторівневою та безперервною.

2. Фінансово-кредитний механізм реалізації стратегічних інвестиційних пріоритетів. Інвестиційні рішення, як правило, приймають підприємства та інвестори, обладнання та сировина купується, продукція реалізується за ринковими цінами, динаміку яких часом важко передбачити (від них залежить окупність проекту). Зростає кількість децентралізованих джерел. У найближчі роки ця тенденція збережеться, доки не буде досягнуто економічно виправданий рівень державних інвестицій в економіку, при якому основними напрямками цих інвестицій будуть підтримка базисних інновацій, створення транспортної та інженерної інфраструктури, вирішення екологічних проблем, фінансування об'єктів науки, освіти, культури тощо. Їх відмінною ознакою є висока суспільна користь при порівняно низькій економічній ефективності, великі терміни окупності капітальних вкладень. Економічно ефективні інвестиційні проекти фінансуватимуться в основному за рахунок недержавних інвестицій.

До децентралізованих джерел фінансування інвестицій відносяться амортизаційні відрахування та прибуток підприємств, кредити банків, приватні та іноземні інвестиції.

Є деякі резерви для використання на інвестиційні потреби заощаджень населення. Незважаючи на те, що заощадження населення не є основним джерелом інвестицій в економіку, їх роль буде збільшуватися в міру зростання реальних доходів населення.

Необхідно впорядкувати і розширити надання державних гарантій на державному та регіональному рівнях за проектами, що мають стратегічне значення, сприяти розвитку страхування інвестиційних проектів.

Важливе стратегічне завдання інвестиційної стратегії — домогтися в найближчі роки перелому в залученні іноземного капіталу в реальний сектор економіки.

За допомогою пакета стабільних законодавчих актів (з іноземних інвестицій, угодами про розподіл продукції, вільним економічним зонам тощо) створюються сприятливі умови для інвестиції іноземного капіталу. Доцільно ширше залучати до співпраці іноземний середній та малий капітал, створивши з цією метою ряд двосторонніх і багатосторонніх венчурних фондів, які могли б виконувати такі основні функції: відбір, експертиза та доопрацювання інвестиційних проектів, що становлять взаємний інтерес; пайову участь у фінансуванні окремих проектів, їх добровільне страхування; інформація про інвестиційний клімат обох країн, створення спільних банків даних, навчання менеджерів, видання літератури, проведення конференцій, виставок-ярмарків тощо.

3. Розвиток інвестиційних інститутів. Підйом інвестиційної активності пов'язаний з розвитком системи інвестиційних інститутів — регіональних, приватних, міжрегіональних та міжнародних.

Інвестиційна діяльність нерозривно пов'язана з розвитком інституційної структури інвестиційного ринку. На даний момент склад учасників інвестиційного ринку України можна узагальнено окреслити так:

Українські підприємства, на виробничій базі яких реалізуються інвестиційні проекти. Вони вкладають свої фінансові кошти в основні фонди.

Інвестори — банки та інші фінансові організації — українські та зарубіжні, що здійснюють кредитування проекту та взаєморозрахунки між його учасниками.

Зарубіжні компанії, що надають технології та обладнання, свої збутові мережі на світовому ринку, управлінський досвід, досвід підготовки та перепідготовки персоналу.

Проектні та будівельні організації, що забезпечують виконання проектних та будівельно-монтажних робіт.

Адміністрація — державна, регіональна, галузева, місцева, що створює певні умови для учасників інвестиційного процесу.

Інвестори — фізичні та юридичні особи, у тому числі інституційні інвестори (інвестиційні фонди, пенсійні фонди, довірчі товариства, страхові компанії і т. ін.), що мають вільні кошти.

Посередники — юридичні особи, діяльність яких тісно пов'язана з наданням професійних послуг з опосередкування діяльності на інвестиційному (фондовому) ринку емітентів та інвесторів.

Держава, яка шляхом прийняття законодавчих актів та відповідних державних органів визначає умови правового регулювання діяльності фондового ринку з метою підтримання його ефективного функціонування та захисту його учасників.

Учасники фондового ринку, які на добровільних засадах можуть об'єднуватися в організації, що саморегулюються та набувають статусу саморегульованих в умовах державної реєстрації.

Організації, що саморегулюються, самостійно визначають умови діяльності своїх учасників шляхом встановлення мінімальних стандартів поведінки та етики, стандартів по операціях на фондовому ринку. Держава сприяє створенню таких організацій — учасників фондового ринку.

Кожен з перелічених учасників інвестиційного ринку відіграє певну роль в інвестиційній діяльності, привносячи в неї свій досвід та засоби (природно-географічні, людські, виробничі, інтелектуальні, організаційно-управлінські можливості, фінансові ресурси). Використання цих можливостей вимагає розуміння їх ролі в інвестиційному процесі.

4. Законодавче регулювання інвестиційної діяльності. Вузловим моментом у формуванні в країні та регіоні спри-

ятливого інвестиційного клімату є забезпечення достатньо повною та сталою законодавчою базою відповідно з міжнародним досвідом та особливостями ринкової економіки.

Розвиток інвестиційних інститутів, на наш погляд, буде піддано наступним змінам і визначатися наступними основними тенденціями:

По-перше, глобалізація самих інститутів, їх злиття та інтернаціоналізація, що ми сьогодні і спостерігаємо в усьому світі, правда без участі вітчизняних структур.

По-друге, інвестиційні інститути повинні все більше орієнтуватися на створення умов для проникнення іноземного капіталу, створення сприятливих умов для такого проникнення. Йдеться про страхування інвестиційних ризиків, врахування різниці валютних ставок національних валют, довгостроковості надання інвестиційних ресурсів, ліквідності заставних активів і наданих гарантій. Саме організаційні структури, реалізують вищезгадані функції — першочергове завдання найближчого часу для суб'єктів інвестиційного ринку.

По-третє, розвиток інвестиційного інструментарію буде здійснюватися через інформаційне моделювання інвестиційних послуг і тільки потім вибудовування необхідних (відсутніх) його матеріальних елементів.

5. Кадрове забезпечення реалізації інвестиційної стратегії. Зміна моделі інвестиційної діяльності супроводжувалася зростанням професійної некомпетентності учасників інвестиційного бізнесу та державних службовців, що здійснюють його регулювання. Знадобилися нові знання та навички щодо інвестиційного прогнозування та програмування, розробці та оцінці бізнес-планів, пошуку інвесторів, управління проектами в умовах конкуренції, інфляції, нестабільності ринкової кон'юнктури. Ці знання та навички здобувалися в основному емпіричним шляхом, на власних помилках, а також за допомогою короткострокових курсів і вивчення перекладної та вітчизняної навчальної літератури. Відсутність професійних кадрів стримувало формування інвестиційного бізнесу і знижувало його ефективність.

Кадрове забезпечення реалізації інвестиційних стратегічних пріоритетів здійснюється в декількох формах. До них відносяться:

— розширення підготовки фахівців з інвестиційно-інноваційної діяльності в економічних та будівельних вузах;

— організація перепідготовки та підвищення кваліфікації замовників і менеджерів інвестиційних проектів;

— цільової підготовки замовників, керівників та менеджерів за конкретними інвестиційними проектами і програмами (як державних, так і регіональних), із залученням для цієї мети консалтингових організацій, що спеціалізуються на проведених тренінгів та семінарів;

— створення інкубаторів інвестиційно-інноваційного бізнесу, що з'єднують навчання з практичною допомогою починаючим підприємцям;

— стажування господарських керівників на провідних вітчизняних та зарубіжних підприємствах з метою доопрацювання бізнес-планів та пошуку партнерів за конкретними інвестиційними проектами;

— організація дистанційного навчання (з використанням Інтернету) з питань методології та організації інвестиційного бізнесу.

6. Інформаційне забезпечення реалізації інвестиційної стратегії. Цей напрям інвестиційної діяльності набуває першочергове значення на стадії пошуку інвесторів для підготовлених проектів і програм. Успіх інвестиційного бізнесу значною мірою залежить від повноти, надійності та своєчасності інформації про проекти та суб'єктах інвестиційної діяльності. Інформаційне забезпечення включає:

— експертизу та відбір інвестиційних пропозицій та бізнес-планів за проектами, щоб виключити появу спотвореної, неповної або недоброякісної інформації;

— формування загальних і спеціалізованих баз даних (за галузями, районами, науково-технічними та конверсійними напрямками тощо) і сайтів Інтернету про інвестиційні проекти та програмами, про учасників інвестиційного бізнесу (бажано не тільки російською, а й англійською мовами);

— організація потоків інформації (у тому числі через Інтернет), рекламних компаній за інвестиційними проектами та програмами, постійних виставок проектів;

— проведення в Україні та за кордоном інвестиційних Інтернет-конференцій, Інтернет-бірж, — Інтернет-виставок, Інтернет-торгів тощо;

— використання засобів масової інформації, організація служб public relations за великими інвестиційними програмами, залучення в ці служби фахівців, або залучення до цієї роботи професіоналів на принципі субпідряду;

— систематична інформація про хід реалізації та результати завершення інвестиційних проектів і програм.

Механізм управління інвестиціями регіону являє собою сукупність взаємопов'язаних об'єктів та суб'єктів управління, використовуваних принципів, методів та функцій управління регіональними інвестиціями.

При управлінні інвестиціями регіону об'єктами управління є взаємопов'язані інвестиційні проекти, що підтримують реалізацію інвестиційної стратегії та політики регіону. Керуючі рішення розробляються на підставі зіставлення інформації про фактичний стан регіону з його характеристиками, заданими на основі стратегії регіонального розвитку.

Як зазначає Матвієнко Р.О., в даний час існують певні принципові умови, які мають бути покладені в основу механізму управління інвестиційними ресурсами держави і регіону [2]:

— враховуючи обмеженість інвестиційних ресурсів, необхідна першочергова реалізація інвестиційних проектів з низькою капіталоємністю, з порівняно коротким строком реалізації, досить швидкою окупністю і високою ефективністю. Інвестовані господарства повинні виробляти переважно продукцію масового попиту, здатну витримати конкуренцію з імпортними аналогами, які мають попит на внутрішньому ринку, а також експортоорієнтовані товари і послуги;

— заохочення інвестицій, які спрямовуються на заміну застарілого виробничого апарата на основі нових технологій, в першу чергу таких, що зберігають дефіцитні ресурси, використовуючи при цьому наявний вітчизняний потенціал та забезпечуючи імпорту переважно не товарів та послуг, а технологій та "ноу-хау";

— усунення диспропорцій, пов'язаних із необґрунтованими пільгами, деформованою структурою цін, високими податковими ставками.

Акцент має бути зроблено не на механічне зниження податків, а на таку зміну механізму оподаткування, яка б пов'язала пільги з реальним здійсненням інвестицій і збільшенням виробництва.

На наш погляд, система формування та реалізації регіональної інвестиційної політики повинна представляти конструкцію з трьох взаємопов'язаних і взаємозалежних блоків.

Перший блок — це основні чинники, від яких залежатиме зміст регіональної інвестиційної політики і, відповідно, механізм її реалізації. До них відносяться: 1) інвестиційний клімат в регіоні; 2) показники формування інвестиційного потенціалу регіону; 3) рівень інвестиційних ризиків; 4) фактори внутрішнього та зовнішнього впливу. Перші головним чином пов'язані з об'єктивно зумовленими регіональними особливостями економіки, які в свою чергу визначає комплекс природно-географічних, історичних, демографічних та інших факторів. Фактори зовнішнього впливу пов'язані з впливом умов діяльності, визначених державним законодавством та загальнодержавної економічної та інвестиційної політики.

Другий блок представляє безпосередньо етапи формування інвестиційної політики: 1) визначення цілей та головних пріоритетів інвестиційної політики; 2) формування регіональної інвестиційної програми; 3) розробка принципів механізму реалізації регіональної інвестиційної політики. Цілі та пріоритети регіональної інвестиційної політики залежать від цілей і завдань загальної соціально-економічної політики конкретного регіону.

Третій блок механізму реалізації інвестиційної політики повинен складатися із засобів, за допомогою яких передбачається досягнення цілей такої політики. Основоположними цього блоку є комплекс застосовуваних методів управління (економічних, адміністративних, соціально-психологічних) та система забезпечення його дії (правового, організаційного, інформаційного).

ВИСНОВКИ

У даний час досягнута вельми висока ступінь уніфікації регіональної нормативної бази щодо управління інвестиційною діяльністю вітчизняних та іноземних інвесторів та її регулювання. Прийняті в регіонах нормативні акти, що базуються на єдиних принципах, включають, як правило, наступний набір засобів та інструментів регулювання інвестиційних процесів: інвестиційні програми регіонів; плани соціально-економічного розвитку регіонів; супровід пріоритетних інвестиційних проектів; підтримка розвитку інвестиційно-інноваційної інфраструктури; державні гарантії (поручительства) регіонів; податкові пільги; спеціальні податкові режими; фінансова допомога та пільги, спрямовані на розвиток окремих регіонів, галузей та виробництв; нефінансові (інші) пільги; контроль за цільовим використанням коштів, що виділяються з бюджету регіону на фінансування інвестиційних проектів; визначення складу і термінів здійснення погоджувально-розпорядчих процедур; інші заходи.

Таким чином, запропонований механізм управління інвестиціями, який на відміну від відомих враховує взаємозв'язок суб'єктів управління при розподілі інвестиційних ресурсів і координує стратегічні та тактичні інвестиційні рішення, дозволить реалізувати системний підхід до здійснення інвестиційного процесу в регіоні та підвищити його ефективність.

Література:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / За ред. З. С. Варналя. — К.: НІСД, 2007. — 768 с.

2. Матвієнко Р.О. Управління регіональним розвитком в національному господарстві: монографія / Р.О. Матвієнко. — Бровари: ПВНЗ "Економіко-технологічний університет", 2012. — 228 с.

3. Фіщук Н.Ю. Механізм управління інвестиційною діяльністю агропромислового комплексу Вінницького регіону в умовах транзитивної економіки / Н.Ю. Фіщук, Я.В. Гонтарук, О.О. Чередник, К.І. Долгих // Збірник наукових праць ВНАУ. — 2012. — № 4 (70). — С. 165 — 169.

References:

1. Varnaliy, Z.S. (2007), Derzhavna rehional'na polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety [State regional policy in Ukraine: characteristics and strategic priorities], NISD, Kyiv, Ukraine.

2. Matvienko, R.A. (2012), Upravlinnia rehional'nyh rozvytkom v natsional'nomu hospodarstvi [Management of regional development in the national economy], PVNZ "Ekonomiko-tekhnohichnyj universytet", Brovary, Ukraine.

3. Fischuk, N.Y. Gontaruk, Y.V. Cherednik, A.A. Dolgikh, K.I. (2012), "The mechanism of investment activity agribusiness Vinnytsia region in terms of transitive economy", Zbirnyk naukovykh prats' VNAU, vol. 4 (70), pp. 165—169.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014 р.